

Jazyky

v stredovekých diplomatických písomnostiach Uhorska/Slovenska.

Juraj Šedivý
FiF UK

Brno

3. novembra 2017

Osídlenie územia dnešného Slovenska – multikultúrne => **multilinguálna komunikácia:**

9. st. – Slovania, zvyšky Avarov, Bavori - - Maďari

Po 1000: okrem Slovanov a Maďarov aj Nemci (zač.

11. st. – BA župan (?) Boso -> Boson > Posonium; 1052 – Nemeč Zothmund bránil BA proti nemeckej armáde, 1189 prvé známe toponymum na okolí BA okrem

Poson/Preslava - Virfeld) + **Pečenehovia + Kalízi (+ židia)...**

12. stor.: Nemci (Bavori/Sasi), Latini (Fl, Val., Tal).

Štefan I. (997/1000-1038)

- « *Sicut enim ex diversis partibus et provinciis veniunt **hospites**, ita diversas linguas et consuetudines, diversaque documenta et arma secum ducunt, que omnia regna ornant et magnificent aulum et perterritant exterorum arroganciam. Nam unius lingue uniusque moris regnum inbecille et fragile est. »*

= podpora príchodu schopných „cudzincov“, aby pracovali na rozkvetu kráľovstva

Latina

Nemč.

Č/Slov.

Mad'.

Jiddiš

+

v písomnej komunik. aj GR.

Nemci

10./11. st.: zajatci a misionári

11. st.: Bratislava = sídla Štefana (1000-1038) a Gisely?
(županom bol z Bavorska s Giselou prichádzajúci
Boso? => Boson/Poson)

1052: Zothmund

Quinti enim milites erant ipo
son s; precipui erant inter eos
woytech ende vylungard. vno
sa et martinus qui cotidie cū

2. pol. 12. st.: nálezy grafitovej keramiky JZ SK a Z HU

+ nálezy AT a štajerských mincí

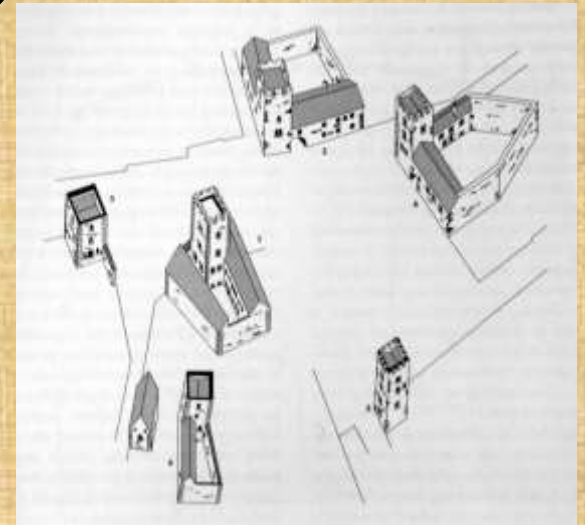
+ 1189 – in campo *Firfelt* (= *Vorfeld*?) = intenzívny styk s AT

(BA bola významná brána Uhorska do nemecky hovoriaceho priestoru)

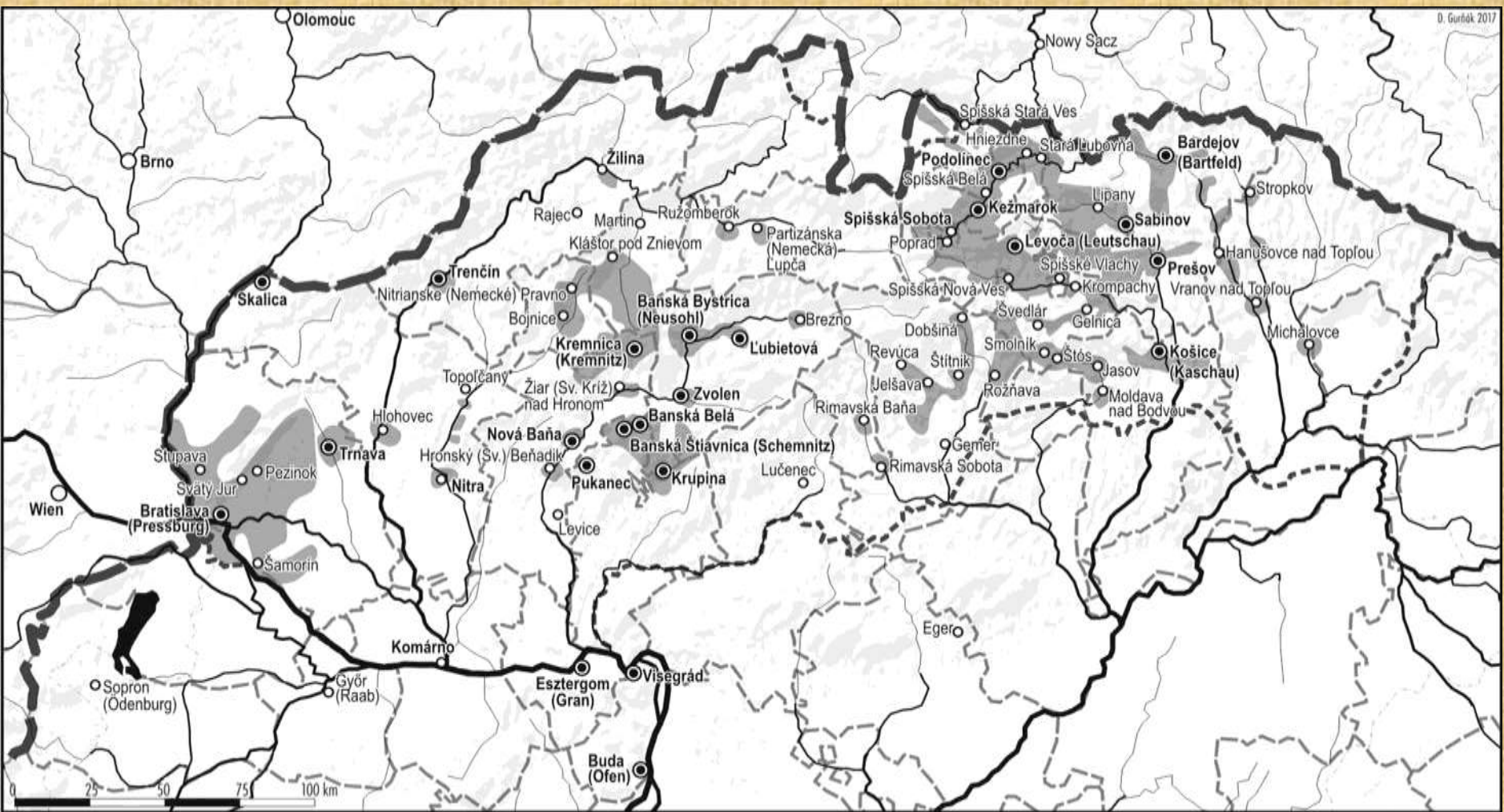
Nemci

- Po 1242 – zahraniční „investori“ (ľudský potenciál + kapitál + know-how)

⇒ germanizácia (väčších)
miest Uhorska

BA: 1296: *tam ciues Posonienses quam hospites de Austria et Vngaria*

Oblasti s významným nemeckým osídlením
(návrh: J. Šedivý, mapa: D. Gurňák, 2017)

Písomná kultúra stredoveku:

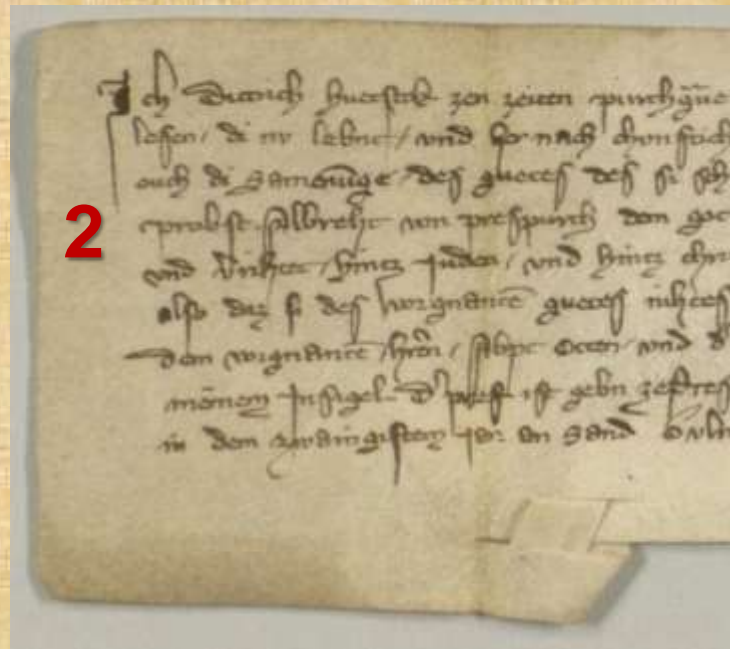
Knižné rukopisy

Kodikol. pís.

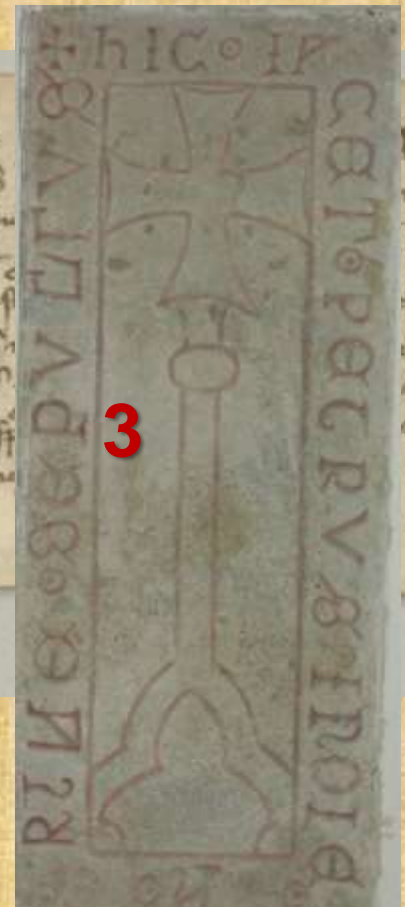
Listiny/list/úr.kn.

Diplomatic. pís.

Nápisy

Epigraphic. pís.

1) Nemecké (knižné) rukopisy

(= literarische Texte / handgeschriebene Bücher)

Najjednoduchšie =
len prípisky v cel-
kovo latinských
knihách

Mis. Pos. „G“, 1488

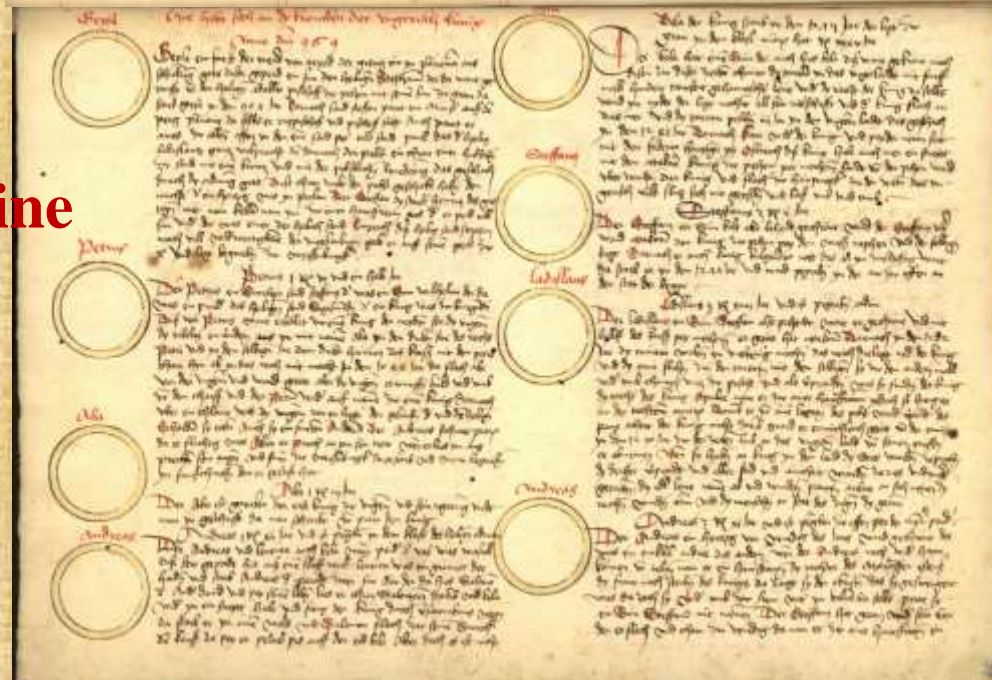
*Das Buch ist geordnet
worden... durch die ersam
fraw Magdalena Rosentalerin
zu gedechtnus ir und ewr
geslecht seln...*

Das buch ist geordnet worden dem Allmächtigen
got zu lob und ere und dem heiligen Jand
Merin durch die ersam fraw Magdalena
Rosentalerin zu gedechtnuß ir und ewr
geslecht seln In solcher mass das dinstelb
buch gebraucht sol werden auf dem
hohen Altar jand werin phartkirchen
hie zu Prespurg Anno domini m cccc lxxxviii

Len málo celistvo zachovaných nemecky písaných rks.

Johannes von Udine
Weltchronik
3. Drittel 15. Jhs.

OBSAH:

Rechtstexte: Zipser Wilkür, Schwabenspiegel, Stdt.rechte

Liturgie: Stundenbücher, Gebetbuch, Passion

Historiographie: St.Georgenberger Chronik, Johannes v. Utino

...

DATOVANIE:

D: 13, 14, väčšina až z 15. st.

PôVOD:

?? (>>Bratislava, Levoča)

Zo Slovenska pochádzajú v zásade len 2 veľké zbierky strv. rukopisov – z BA a zo Spiša. V zbierke BA kapituly sú len 2 záznamy z vyše 80:

+ **BA:** Kapitelbbtk. 1432: *Item quidem liber thewtunicalis in pergameno et asseribus, in alba cutte, qui intitulator Crewczgang.* (von 83)

+ **BA:** Kapitelbbtk. 52 (Lateinisch-D. Glossar): XV/2, pap., ?? ff. ⁽⁶¹⁾

Zato u mešťanov (inteligentov svetského pôvodu – napr. mestských notárov) sa mohlo nachádzať viac:

- Ba notár Liebhardt Egkenfelder: 11 nemec. rks (všetky – dnes deperditá)
 - *ain deutsch rechpuch in ainer roten losch hawt gepundten in preter, meiner hanntgeschrift.*
 - von ihm kopierte Formularsammlung
 - Geschichten von Alexander dem Großen
 - Arzneibuch,
 - Psalmenkommentar,
 - Konvolut mit Kalender,
 - Predigtsammlung,
 - Anweisung zum guten Sterben,
 - Schachzabelbuch,
 - Buch *genannt Wigloys*,
 - näher nicht bekannte deutsch-lateinische Handschrift.

1) Nemecké (knižné) rukopisy - bilancia

(= literarische Texte / handgeschriebene Bücher)

Slowakei

Bartfeld / Bardejov (Slowakei) (1 Eintrag) **1**
Deutschendorf / Poprad (Slowakei) (3 Einträge) **2+?**
Jasov (Slowakei) (1 Eintrag)
Kaschau / Košice (Slowakei) (1 Eintrag)
Käsmark / Kežmarok (Slowakei) (4 Einträge)
Leutschau / Levoča (2 Einträge) **2**
Martin (Slowakei) (3 Einträge)
Neusohl / Banská Bystrica (Slowakei) (1 Eintrag)
Preschau / Prešov (Slowakei) (3 Einträge) **3**
Preßburg / Bratislava (21 Einträge) **21/7 – Real 12/4**
Schemnitz / Baňská Štiavnica (Slowakei) (1 Eintrag) **0 – Stb.**
Sillein / Žilina (1 Eintrag) **0 – Stb.**
Uhrovec (Slowakei) / Zayugróc (ehem. Ungarn) (1 Eintrag) **0**
Zipser Neudorf / Spišská Nová Ves (2 Einträge)

=28 rukopisov

= 7 frg.

+ Deperdita

•Spolu = len 28 (+7)

(cca. 7 % slovacik. rks.)

2) Nemecké nápisy

(epigrafické texty v nemeckom jazyku)

1521:

*Friderich Voytt -
mein lechnam ...
pey sant Mertten
pfarkirchen in
meiner Capellen
... vnd dy jarzal
vff mein
grabstain
machen lassen.*

= pasáž z testamentu BA
mešťana o tom, ako
nechal vytesať
letopočet na svoj
náhrobník

Corpus inscriptionum Slovaciae (ed. J.Šedivý)

I. Monografie

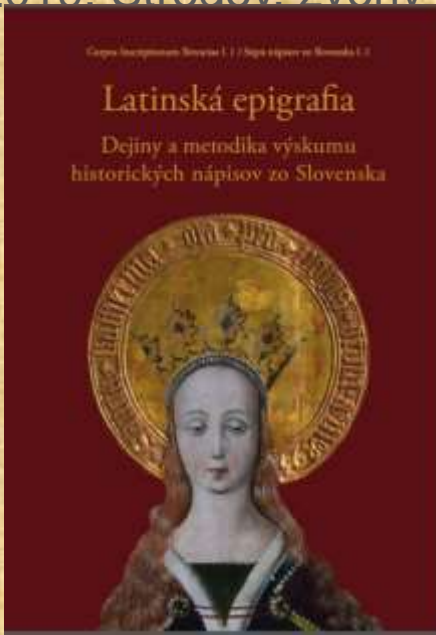
2014: príručka Latinská epigrafia

Monogr.:

2018: Älteste Inschriften im mittleren Donauraum (bis ca. 1300/1350)

K jednotlivým nosičom:

- 2018: Hraničné kamene.
- 2019: Stredov. zvony

II. Edície

1. 2016: Šariš (M. Čovan)

2. 2017: Nitrianska (F. Gahér)

3. 2018: Spiš (J. Šedivý)

...

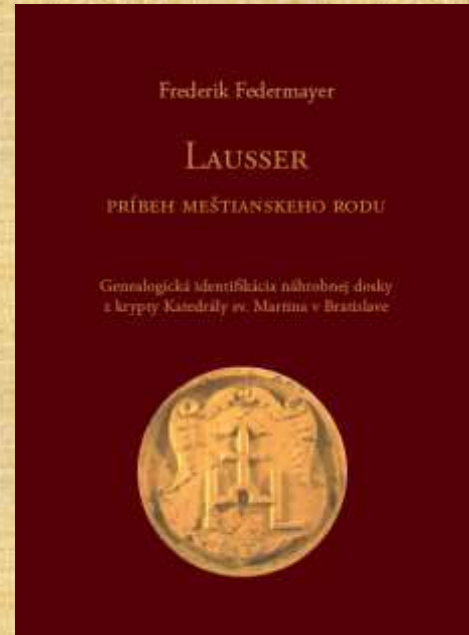
Miroslav Čovan

Historické nápisy
zo Šariša do roku 1650

Corpus Inscriptionum Slovaciae 1
Nápisy na Slovensku 3

+ (súvisiace témy)

2016: Lausserovci
(F. Federmayer)

Frederik Federmayer

LAUSSER

PRÍBEH MEŠTIANSKEHO RODU

Genealogická identifikácia náhrobnej dosky
z krypty Katedrály sv. Martina v Bratislave

Corpus inscriptionum Slovaciae

Zatiaľ zdokumentovaná asi 1/2 nápisového fondu z SR:

cca. **740** stredovekých nápisov (do cca. 1526)

9. st. 1+1

13. st. : cca. 10

14. st. : cca. 200

15. st. cca. 350

1. štvr. 16. st. : cca. 180

+ do 1650 d'alších cca. 1200 ks

+ bis 1800 d'alších cca. 1700 ks

Memoria + Dedicatio

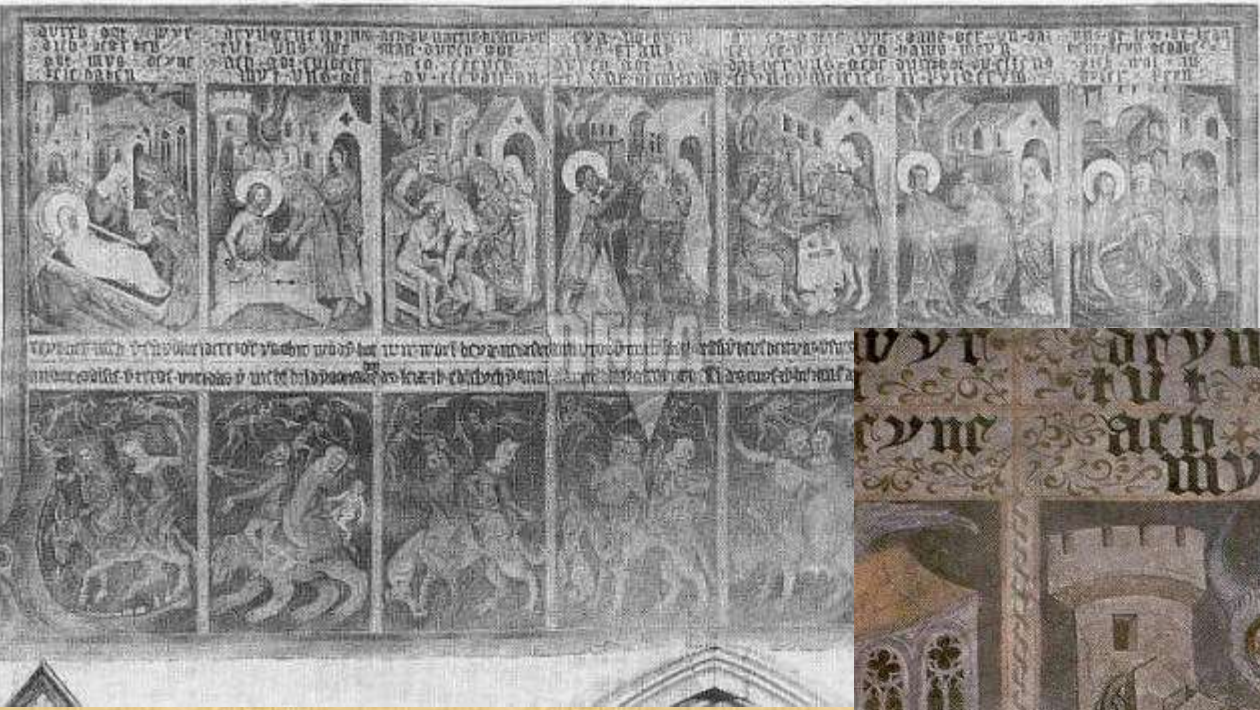

Bratislava, krstiteľnica U. Rauchenbartera, 1409

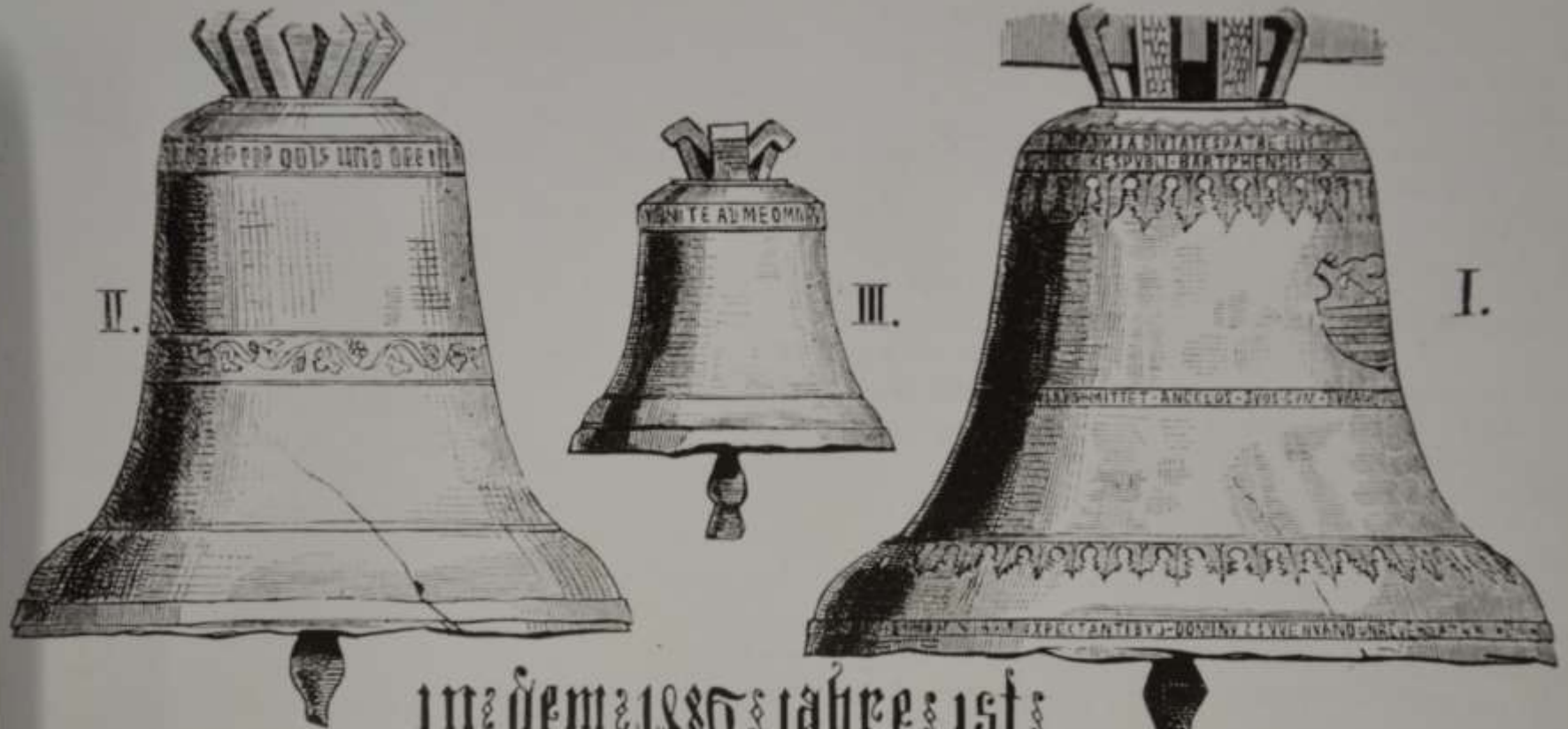
+ *an(n)o · do(min)i · mi(llesim)o · cccc_{mo}*
· IX_o · terciā feria · ante · die(m) · viti ·
m(artiris) · sa(n)ctvs · martinus ·
Ulreich · Ravchenbarter · pei · des ·
ceiten · i · n · r · i

Glockengießer aus Wien –
Hanns (1390-1414)

Didaktické: Levoča, morality, cca. 1410

Zvony – devócia + memoria:

in dem 1886. jahre ist
gemacht: dis: werck: in: der: ere: gots: und: der: jung-
frauen: marie: und: sankt: eydy: durch: meister:
hansen: dagner: non: neuendorf:

Bártfai régi harangok. (Myskovszky V. rajza után)

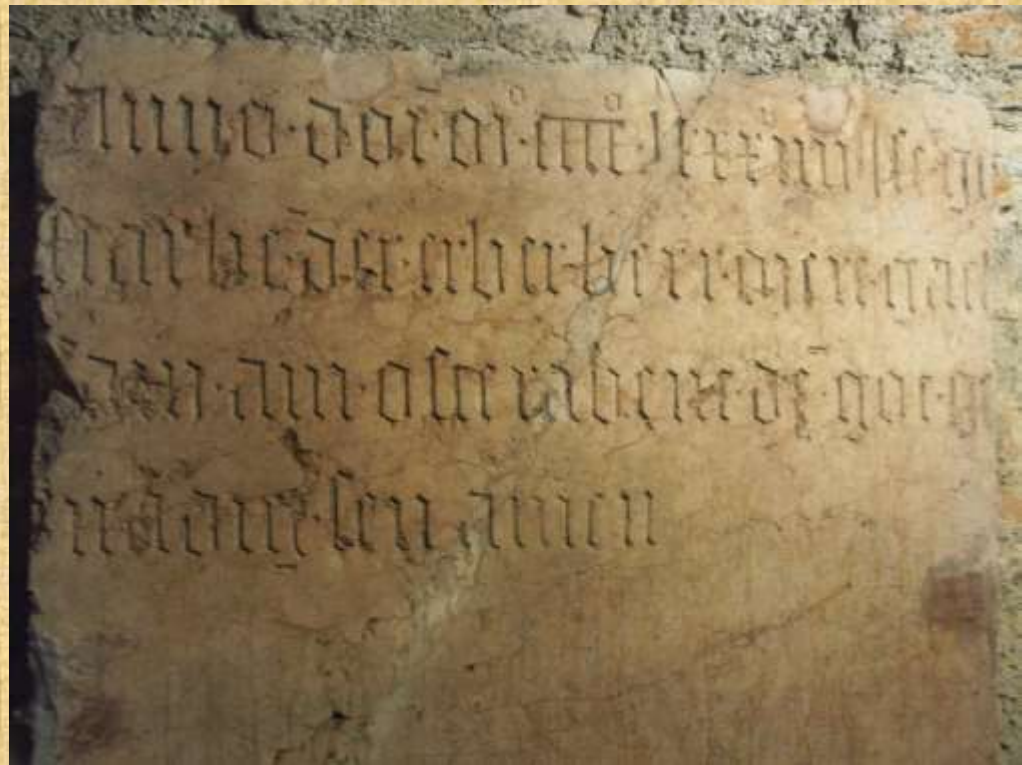
anno d(omi)ni m cccc und in de(m)
74 ist gesto[rben] ...

Bratislava, neznámy kanonik, 1474

Sepulkrálne nápisy:

Anno do(min)i m^occcc^olxxx^oiiii^o ist ge-
starbe(n) der erber herr Mert Gail-
sam am osterabent de(m) got ge-
nadig sei amen

Bratislava, Mert Gailsam, 1484

1) Nemecké nápisy

Zatiaľ:

15. st.: 24 **BA**, PK, Podhorany, **LE**, BJ, KE

16. st.: 32 **BA**, **Sv.Jur** , **PK**, Šamorín, TT,
TN, BB, **LE**, KE

= do 1526 asi **40 ks**

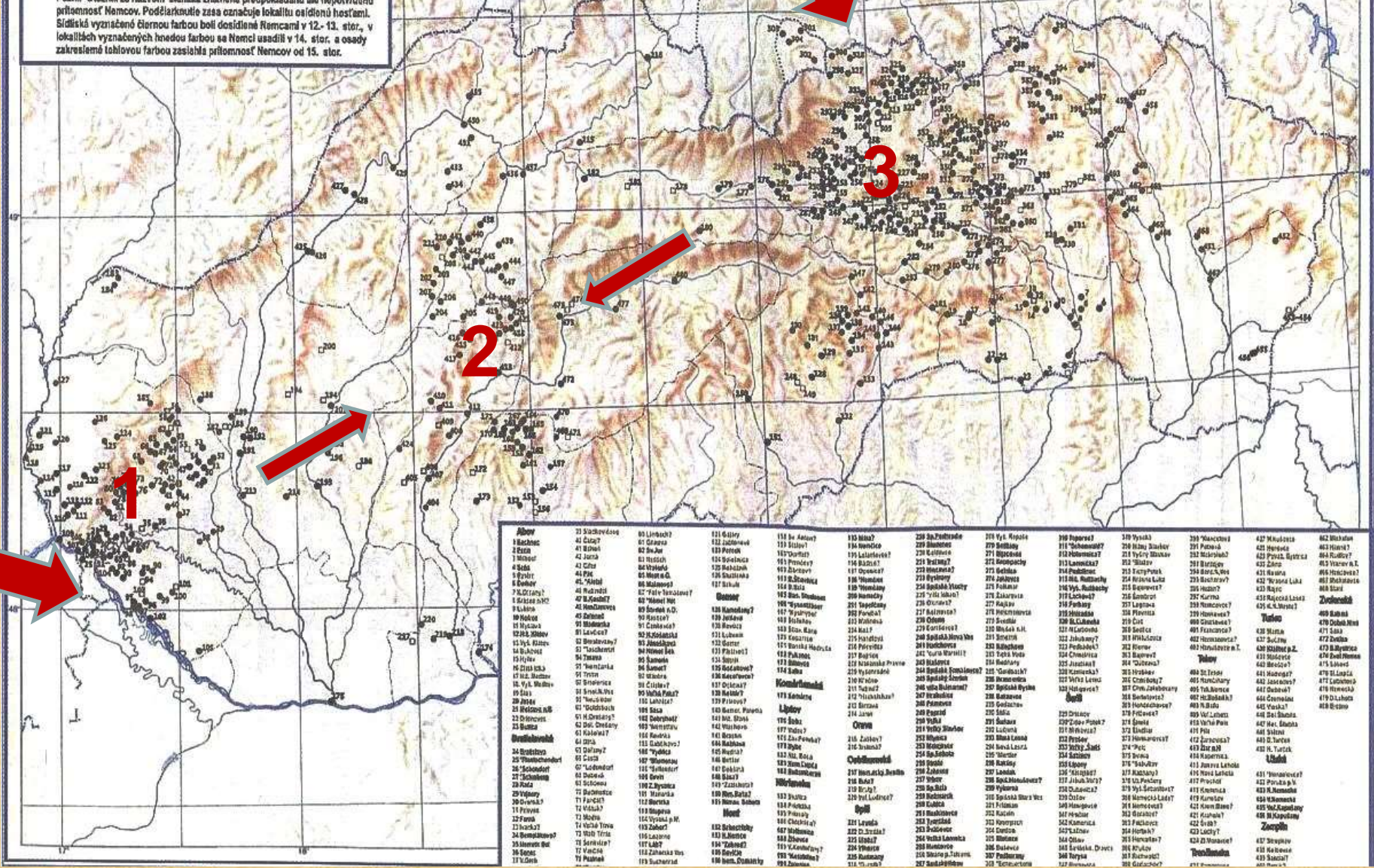
Spolu cca. 740:	13. st .:	cca. 10
	14. st .:	cca. 200
	15. st .	cca. 350
	1. štvr.16. st .:	cca. 180

=> strv. DE nápisy tvoria len asi **4%** celkového nápisového fondu v SR (drvivo prevažuje latinčina)

□ Sídliisko nazvané podľa etnicity v nom žijúceho obyvateľstva alebo etnicity jeho majiteľa či zakladateľa

● Sídliisko so stredovým výskytom príslušníkov nemeckého etnika

Pozn.: Otáznik za názvom sídliska znamená predpokladanú ale nepotvrdenú prítomnosť Nemcov. Podčiarknutie zasa označuje lokalitu osídlenú hosťami. Sídliiská vyznačené čiernou farbou boli dosídlené Rómami v 12.-13. storočí, v lokálnych vyznačených hnedou farbou sa Nemci usadili v 14. storočí, a osady zakreslené tabľovou farbou zasiahla prítomnosť Nemcov od 15. storočia.

Ašov 1 Macháč 2 Ečka 3 Múšar 4 Štef 5 Štef 6 Štef 7 Štef 8 Štef 9 Štef 10 Štef 11 Štef 12 Štef 13 Štef 14 Štef 15 Štef 16 Štef 17 Štef 18 Štef 19 Štef 20 Štef 21 Štef 22 Štef 23 Štef 24 Štef	Banňa 1 Kľáč 2 Kľáč 3 Kľáč 4 Kľáč 5 Kľáč 6 Kľáč 7 Kľáč 8 Kľáč 9 Kľáč 10 Kľáč 11 Kľáč 12 Kľáč 13 Kľáč 14 Kľáč 15 Kľáč 16 Kľáč 17 Kľáč 18 Kľáč 19 Kľáč 20 Kľáč 21 Kľáč 22 Kľáč 23 Kľáč 24 Kľáč	Banská Bystrica 1 Mlynáre 2 Mlynáre 3 Mlynáre 4 Mlynáre 5 Mlynáre 6 Mlynáre 7 Mlynáre 8 Mlynáre 9 Mlynáre 10 Mlynáre 11 Mlynáre 12 Mlynáre 13 Mlynáre 14 Mlynáre 15 Mlynáre 16 Mlynáre 17 Mlynáre 18 Mlynáre 19 Mlynáre 20 Mlynáre 21 Mlynáre 22 Mlynáre 23 Mlynáre 24 Mlynáre	Banská Štiavnica 1 Mlynáre 2 Mlynáre 3 Mlynáre 4 Mlynáre 5 Mlynáre 6 Mlynáre 7 Mlynáre 8 Mlynáre 9 Mlynáre 10 Mlynáre 11 Mlynáre 12 Mlynáre 13 Mlynáre 14 Mlynáre 15 Mlynáre 16 Mlynáre 17 Mlynáre 18 Mlynáre 19 Mlynáre 20 Mlynáre 21 Mlynáre 22 Mlynáre 23 Mlynáre 24 Mlynáre	Brezno 1 Mlynáre 2 Mlynáre 3 Mlynáre 4 Mlynáre 5 Mlynáre 6 Mlynáre 7 Mlynáre 8 Mlynáre 9 Mlynáre 10 Mlynáre 11 Mlynáre 12 Mlynáre 13 Mlynáre 14 Mlynáre 15 Mlynáre 16 Mlynáre 17 Mlynáre 18 Mlynáre 19 Mlynáre 20 Mlynáre 21 Mlynáre 22 Mlynáre 23 Mlynáre 24 Mlynáre	Čičmava 1 Mlynáre 2 Mlynáre 3 Mlynáre 4 Mlynáre 5 Mlynáre 6 Mlynáre 7 Mlynáre 8 Mlynáre 9 Mlynáre 10 Mlynáre 11 Mlynáre 12 Mlynáre 13 Mlynáre 14 Mlynáre 15 Mlynáre 16 Mlynáre 17 Mlynáre 18 Mlynáre 19 Mlynáre 20 Mlynáre 21 Mlynáre 22 Mlynáre 23 Mlynáre 24 Mlynáre	Horný 1 Mlynáre 2 Mlynáre 3 Mlynáre 4 Mlynáre 5 Mlynáre 6 Mlynáre 7 Mlynáre 8 Mlynáre 9 Mlynáre 10 Mlynáre 11 Mlynáre 12 Mlynáre 13 Mlynáre 14 Mlynáre 15 Mlynáre 16 Mlynáre 17 Mlynáre 18 Mlynáre 19 Mlynáre 20 Mlynáre 21 Mlynáre 22 Mlynáre 23 Mlynáre 24 Mlynáre	Kežmarok 1 Mlynáre 2 Mlynáre 3 Mlynáre 4 Mlynáre 5 Mlynáre 6 Mlynáre 7 Mlynáre 8 Mlynáre 9 Mlynáre 10 Mlynáre 11 Mlynáre 12 Mlynáre 13 Mlynáre 14 Mlynáre 15 Mlynáre 16 Mlynáre 17 Mlynáre 18 Mlynáre 19 Mlynáre 20 Mlynáre 21 Mlynáre 22 Mlynáre 23 Mlynáre 24 Mlynáre	Košice 1 Mlynáre 2 Mlynáre 3 Mlynáre 4 Mlynáre 5 Mlynáre 6 Mlynáre 7 Mlynáre 8 Mlynáre 9 Mlynáre 10 Mlynáre 11 Mlynáre 12 Mlynáre 13 Mlynáre 14 Mlynáre 15 Mlynáre 16 Mlynáre 17 Mlynáre 18 Mlynáre 19 Mlynáre 20 Mlynáre 21 Mlynáre 22 Mlynáre 23 Mlynáre 24 Mlynáre	Levice 1 Mlynáre 2 Mlynáre 3 Mlynáre 4 Mlynáre 5 Mlynáre 6 Mlynáre 7 Mlynáre 8 Mlynáre 9 Mlynáre 10 Mlynáre 11 Mlynáre 12 Mlynáre 13 Mlynáre 14 Mlynáre 15 Mlynáre 16 Mlynáre 17 Mlynáre 18 Mlynáre 19 Mlynáre 20 Mlynáre 21 Mlynáre 22 Mlynáre 23 Mlynáre 24 Mlynáre	Michalovce 1 Mlynáre 2 Mlynáre 3 Mlynáre 4 Mlynáre 5 Mlynáre 6 Mlynáre 7 Mlynáre 8 Mlynáre 9 Mlynáre 10 Mlynáre 11 Mlynáre 12 Mlynáre 13 Mlynáre 14 Mlynáre 15 Mlynáre 16 Mlynáre 17 Mlynáre 18 Mlynáre 19 Mlynáre 20 Mlynáre 21 Mlynáre 22 Mlynáre 23 Mlynáre 24 Mlynáre	Nitra 1 Mlynáre 2 Mlynáre 3 Mlynáre 4 Mlynáre 5 Mlynáre 6 Mlynáre 7 Mlynáre 8 Mlynáre 9 Mlynáre 10 Mlynáre 11 Mlynáre 12 Mlynáre 13 Mlynáre 14 Mlynáre 15 Mlynáre 16 Mlynáre 17 Mlynáre 18 Mlynáre 19 Mlynáre 20 Mlynáre 21 Mlynáre 22 Mlynáre 23 Mlynáre 24 Mlynáre	Orava 1 Mlynáre 2 Mlynáre 3 Mlynáre 4 Mlynáre 5 Mlynáre 6 Mlynáre 7 Mlynáre 8 Mlynáre 9 Mlynáre 10 Mlynáre 11 Mlynáre 12 Mlynáre 13 Mlynáre 14 Mlynáre 15 Mlynáre 16 Mlynáre 17 Mlynáre 18 Mlynáre 19 Mlynáre 20 Mlynáre 21 Mlynáre 22 Mlynáre 23 Mlynáre 24 Mlynáre	Považia 1 Mlynáre 2 Mlynáre 3 Mlynáre 4 Mlynáre 5 Mlynáre 6 Mlynáre 7 Mlynáre 8 Mlynáre 9 Mlynáre 10 Mlynáre 11 Mlynáre 12 Mlynáre 13 Mlynáre 14 Mlynáre 15 Mlynáre 16 Mlynáre 17 Mlynáre 18 Mlynáre 19 Mlynáre 20 Mlynáre 21 Mlynáre 22 Mlynáre 23 Mlynáre 24 Mlynáre	Púchov 1 Mlynáre 2 Mlynáre 3 Mlynáre 4 Mlynáre 5 Mlynáre 6 Mlynáre 7 Mlynáre 8 Mlynáre 9 Mlynáre 10 Mlynáre 11 Mlynáre 12 Mlynáre 13 Mlynáre 14 Mlynáre 15 Mlynáre 16 Mlynáre 17 Mlynáre 18 Mlynáre 19 Mlynáre 20 Mlynáre 21 Mlynáre 22 Mlynáre 23 Mlynáre 24 Mlynáre	Sereď 1 Mlynáre 2 Mlynáre 3 Mlynáre 4 Mlynáre 5 Mlynáre 6 Mlynáre 7 Mlynáre 8 Mlynáre 9 Mlynáre 10 Mlynáre 11 Mlynáre 12 Mlynáre 13 Mlynáre 14 Mlynáre 15 Mlynáre 16 Mlynáre 17 Mlynáre 18 Mlynáre 19 Mlynáre 20 Mlynáre 21 Mlynáre 22 Mlynáre 23 Mlynáre 24 Mlynáre	Stročica 1 Mlynáre 2 Mlynáre 3 Mlynáre 4 Mlynáre 5 Mlynáre 6 Mlynáre 7 Mlynáre 8 Mlynáre 9 Mlynáre 10 Mlynáre 11 Mlynáre 12 Mlynáre 13 Mlynáre 14 Mlynáre 15 Mlynáre 16 Mlynáre 17 Mlynáre 18 Mlynáre 19 Mlynáre 20 Mlynáre 21 Mlynáre 22 Mlynáre 23 Mlynáre 24 Mlynáre	Tasov 1 Mlynáre 2 Mlynáre 3 Mlynáre 4 Mlynáre 5 Mlynáre 6 Mlynáre 7 Mlynáre 8 Mlynáre 9 Mlynáre 10 Mlynáre 11 Mlynáre 12 Mlynáre 13 Mlynáre 14 Mlynáre 15 Mlynáre 16 Mlynáre 17 Mlynáre 18 Mlynáre 19 Mlynáre 20 Mlynáre 21 Mlynáre 22 Mlynáre 23 Mlynáre 24 Mlynáre	Vrútky 1 Mlynáre 2 Mlynáre 3 Mlynáre 4 Mlynáre 5 Mlynáre 6 Mlynáre 7 Mlynáre 8 Mlynáre 9 Mlynáre 10 Mlynáre 11 Mlynáre 12 Mlynáre 13 Mlynáre 14 Mlynáre 15 Mlynáre 16 Mlynáre 17 Mlynáre 18 Mlynáre 19 Mlynáre 20 Mlynáre 21 Mlynáre 22 Mlynáre 23 Mlynáre 24 Mlynáre	Zvolenská 1 Mlynáre 2 Mlynáre 3 Mlynáre 4 Mlynáre 5 Mlynáre 6 Mlynáre 7 Mlynáre 8 Mlynáre 9 Mlynáre 10 Mlynáre 11 Mlynáre 12 Mlynáre 13 Mlynáre 14 Mlynáre 15 Mlynáre 16 Mlynáre 17 Mlynáre 18 Mlynáre 19 Mlynáre 20 Mlynáre 21 Mlynáre 22 Mlynáre 23 Mlynáre 24 Mlynáre
---	---	---	--	--	---	---	--	--	--	--	---	---	---	--	---	--	---	--	---

V ktorých oblastiach: BA+ okolia (1), Spiš (3) a medzi nimi banské mestá (2)
Mapa: Miloš Marek (TRUNI)

3) Nemecký diplomatický materiál

(Urkunden, Briefe, Amtsbücher)

- Pokus o inventarizáciu:
- Jörg Meier / Ilpo Tapani Piirainen / Klaus-Peter Wegera (Hg.):
Deutschsprachige Handschriften in slowakischen Archiven vom
Mittelalter bis zur Frühen Neuzeit (3 Bde.), Berlin 2009.

Nemecký jazyk v uhor. kanc.

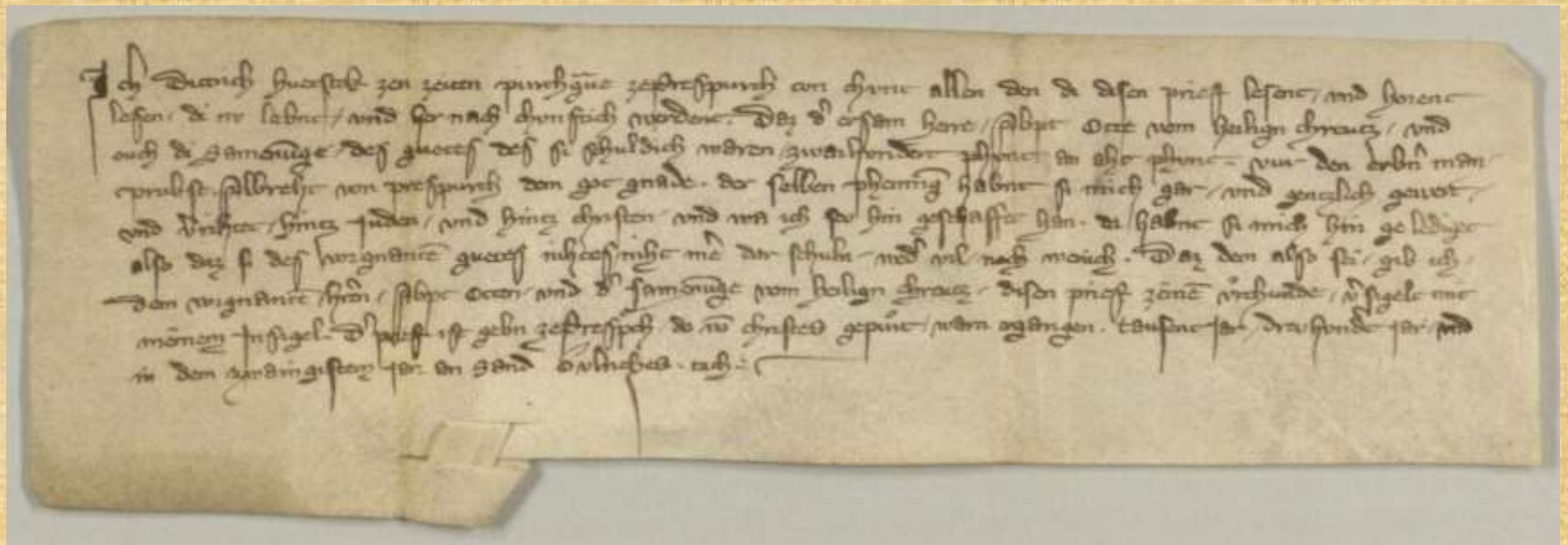
DE:

1371

Kráľov. kancelária od:

Mestá:

BA:

Nemecký jazyk v uhor. kanc.

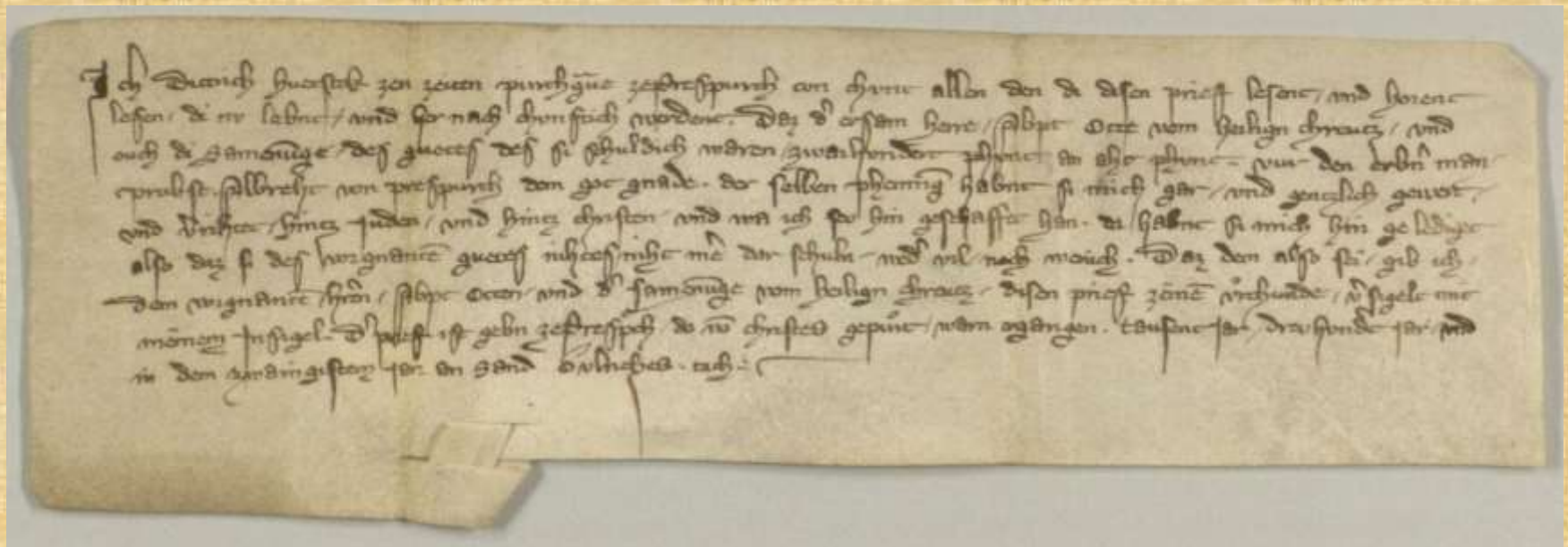
1300 ————— 1350 ————— 1400 ————— 1450 ————— 1500 →

DE:

Kg:

Väčšie mestá od:

BA:

Nemecký jazyk v uhor. kanc.

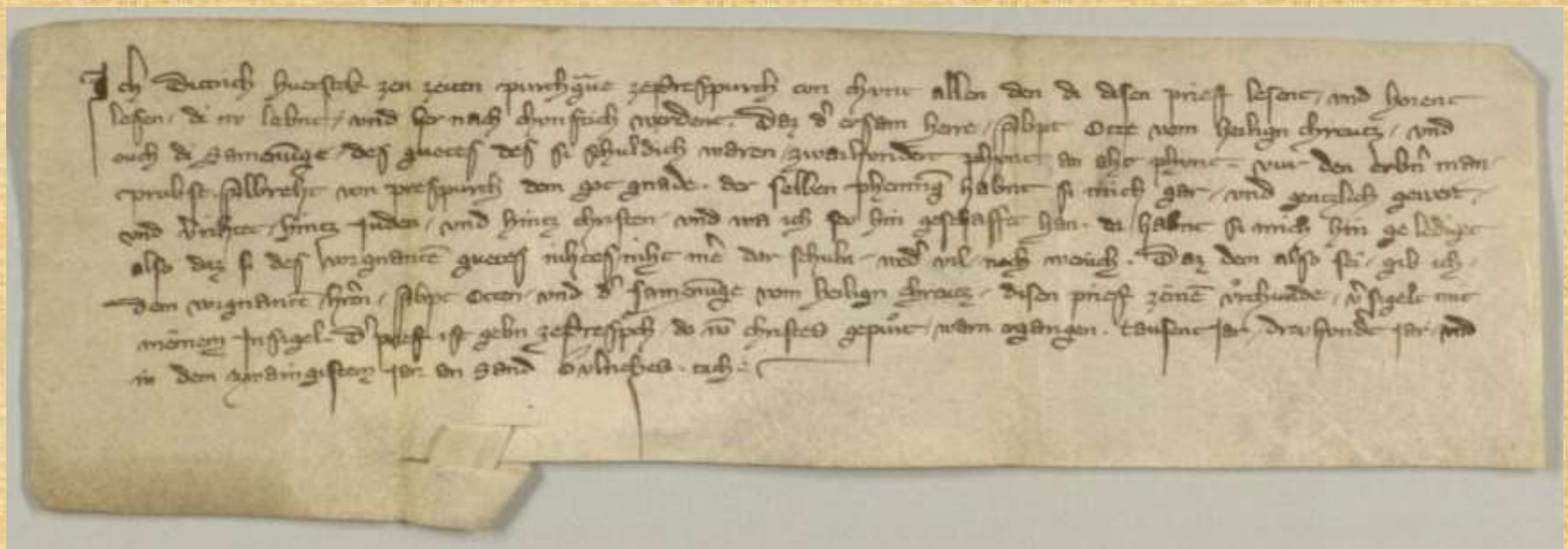
1300 1350 1400 1450 1500

DE:

Kg:

Mestá:

Bratislava:

Ich Chönigunt. die Chözpnerin ze pfeffpurch, vergib vnd ein chonc allen den. di diesen brief lesent
oder hörent lesen. di ir lebent oder nah chönfach sint. Daz ich mit verdachtem müe vnd mit gütem
willen. vnd ze der zeit da ich es wol gerün macht. Dem erwern Herren. Abt. Otten. vnd der sam-
punge grafes ozdes des hays ze dem heiligen chreutz in osterreich. Da ich besunder gnad vñ andacht
zu han durch got vnd durch meiner hail. vnd meus wirtes heru Eudolfes. dem got genad vn
aller meiner vndera sel. Amen weingarten meus rechten augens vnd meiner rechten arbait. der ge-
legent ist ze pfeffpurch bei einem weingarten der gebazzen ist der chöczfeder geschafte vnd ge-
geben han ledichleichen ze haben an alle ansprach nah meinem tod. vnd doch nit so arz genomer
sint woghen. nit messen. vnd nit gebet nah ir orden gewonhait. vnd auch von dem weingarten
an meinem iartag geben ein dienst da von di herren gewöst werden dar nah vnd der weingart vber
daz gepawt getragen mach. vnd daz dise red vnd diz geschefte stet vnd vnzeprochen belet. so gib
ich vngenanten chönigunt. der chözpnerin. dem vor genanten herren. Abt. Otten. vnd der
sompunge ze dem heiligen chreutz. diesen brief wan ich selben nicht augens insigals han. ver-
insigelten mit des ersamen herren insigel des hantores. vnd mit der stat. vnd der burger insi-
gel. Dieser brief ist gegeben nah christes gebart vber tausent iar. dorchundert iar. da nah
indem zeventzehenam iar an des heiligen chreuzes tag in dem herbst.

1319 IX 14,
Kunigunda
Choerpnerin
pre Hlg+

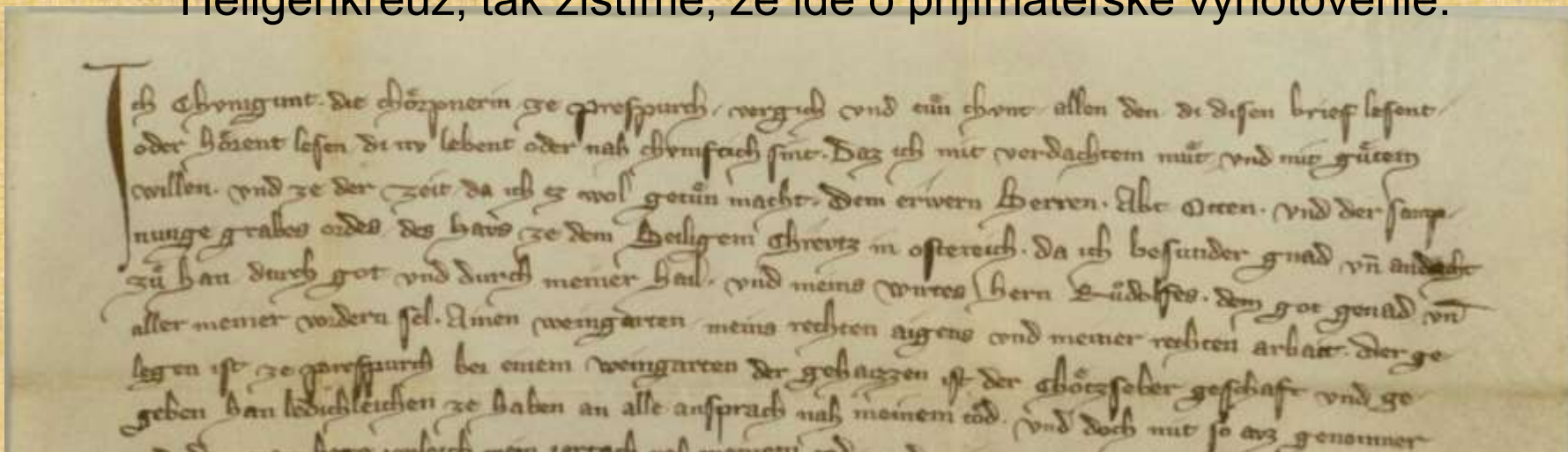
=

najst. listina v
nemčine z BA,
zo Slovenska aj
z celého
Uhorska.

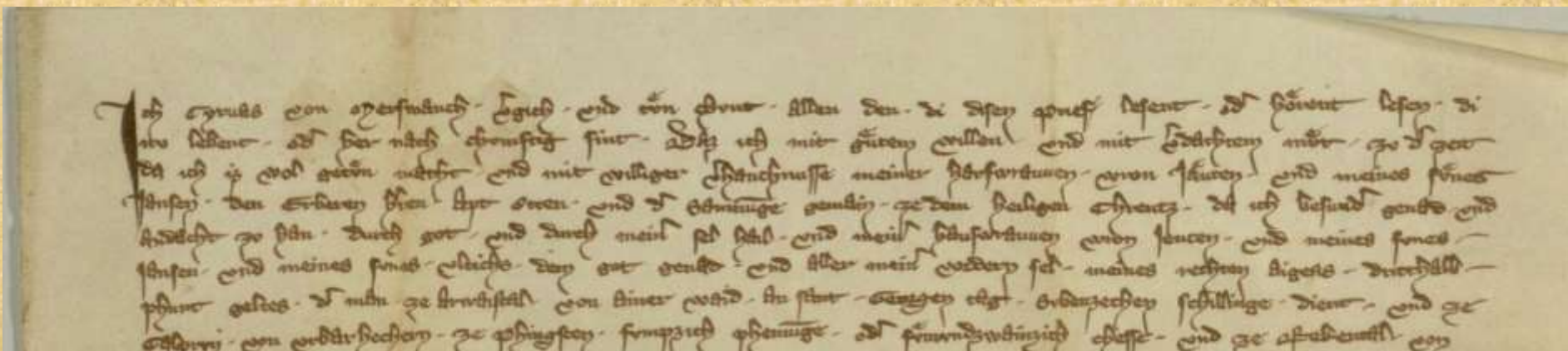
Th Chvnygunt. die Chöppnerin ze Presspurch, vergib und tün chvnt allen den di diesen brief lesent
oder hörent lesen di ir lebent oder nah chvntfach sint. Daz ich mit verdachtem müe vnd mit gütem
villen. vnd ze der zeit da ich es wol getün macht. Dem erwern Herren. Abt Otten. vnd der samp
nunge grabes oder des haws ze dem Heiligem Chvntz in osterreich. da ich besunder gnad vñ andacht
zü han durch got vnd durch meiner hail. vnd meins wirtes Herrn Südbfes. dem got genad vñ
aller meiner vndera sel. Amen weingarten meins rechten augens vnd meiner rechten arbeit. der ge
legen ist ze Presspurch bei einem weingarten der gehalten ist der Chötzfeber geschafte vnd ge
geben han ledichleichen ze haben an alle ansprach nah meinem tod. vnd doch mit so arz genomer
red. Daz man bege erteich mein iartach nah meinem tod vnd meins wirtes vnd aller meiner vordn
mit vigilien mit messen. vnd mit gebet nah ir orden gewonhait. vnd auch von dem weingarten
an meinem iartag geben ein dienst da von di herren gewöst werden dar nah vnd der weingart ober
daz gepawt getragen mach. vnd daz dise red vnd dis geschefte stet vnd vnzprochen belet so gib
ich vngenanter Chvnygunt. der Chöppnerin dem vor genantem herren. Abt. Otten. vnd der
sammunge ze dem Heiligem Chvntz diesen brief wan ich selben nicht augens Insigels han. ver
insigelen mit des erfamen herren Insigel des Hambotes. vnd mit der stat vnd der burger insi
gel. Diser brief ist gegeben nah christes geburt ober tausent iar dreyhundert iar da nah
indem zeventzenthem jar an des Heiligen Chvntzes tag in dem herbst.

Ked' si jej formu aj obsahové členenie porovnáme s inou listinou pre Heiligenkreuz, tak zistíme, že ide o prijímateľské vyhotovenie:

Ich Chonigunt. die Chörpnerin ze Presspurch. vergib und ein Chonc allen den di diesen brief lesent
oder hörent lesen di my lebent oder nah Chonfach sint. Daz ich mit verdachtem mit und mit gütem
willen. und ze der zeit da ich es wol getün macht. Dem erweru Herren. Abt Otten. und der sam-
nunge grafes oder des haws ze dem Heiligem Chreutz in osterreich. Da ich besunder gnad vñ andacht
zu han durch got und durch meiner hail. und meins wures hern Eudolfes. dem got genad vñ
aller meiner vorderu sel. Amen weingarten meins rechten augens und meiner rechten arbat. der ge-
geben ist ze Presspurch bei einem weingarten der gehazzen ist der Chörsfelder geschaf und ge-
geben han ledichleichen ze haben an alle ansprach nah meinem tod. und doch mit so arz genouner

1319 – Bratislavčanka Körperin – pre Hlg+

Ich Cyrvas von Merswanch. Inquid. und ein Chonc allen den. di diesen brief lesent. di hörent lesen. di
my lebent. od ha nach Chonfag sint. Daz ich mit gütem willen und mit Gedachtem mit. ze d got
da ich es wol getün macht. und mit williger Chänchnusse meiner herfordtungen. von hawen. und meins frues
hansen. den Erben hien hie Otten. und d Chünige gumb. ze dem Heiligem Chreutz. da ich besund genad und
andacht ze han. durch got. und durch mein sel hail. und mein herfordtungen. von hawen. und meins frues
hansen. und meins frues glücke. dem got genad. und aller mein vorderu sel. meins rechten augens. durch d
phanc geltes. d mit ze Irchtstet von hiner ward. In sint. Sanges regt. Erdenrechen schillige. dem. und ze
selben. von vorderu hochen. ze Chünigen. frumpuch Chünige. od frundschünig. esse. und ze afabewill. von

1319 – Cyrvas von Merswanch – pre Hlg+

Ďalšie zlistinnenia akože Bratislavčanov (v skutočnosti prijímateľské vyhotovenia cirkev. inštitúcií z blízkeho Rakúska):

22. Dez. **1318** - Klosterneuburg - DE Uk. Hermanns von Ebenthal (Burggrafen von Znaim) - ein Pressburger Bürger (Dietrich den Hutstock) als Mitsiegler.

14. Sept. **1319** – schenkte Kunigunde Körpnerin -> Hlg+

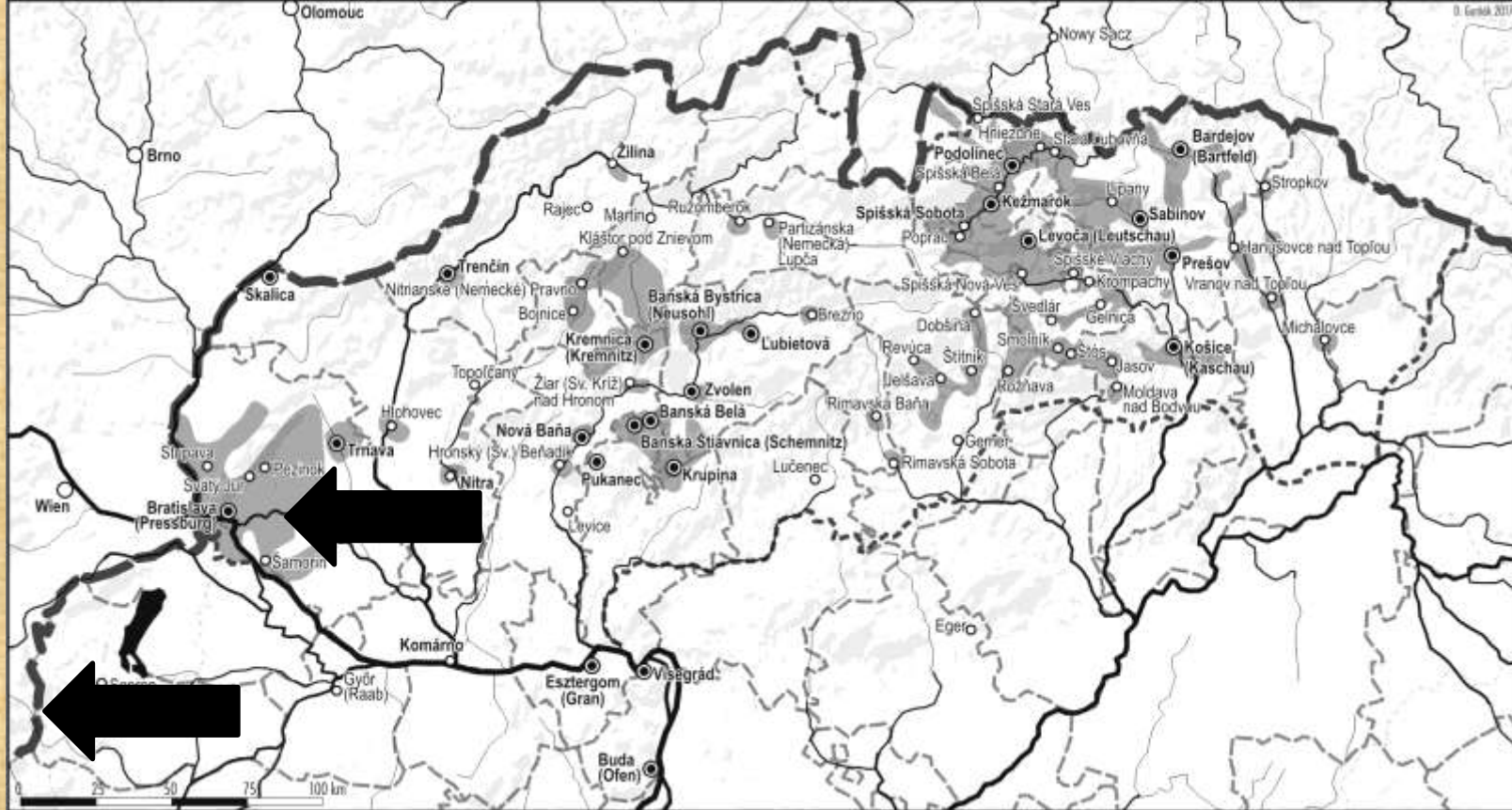
4. Juli **1320** – bestätigte Dietrich der Hutstock, Burggraf von Pressburg, der Abtei von Hlg+ die ihm geleistete Zahlung von 192 Pfund Pfennigen

...Der prief ist gebn ze Prespurch

23. März **1326** beurkundete Walchun, Bürger von Pressburg, dass sein Oheim Fr. Konrad von Hlg+ ihm seine Ansprüche auf einen Hof zu Traiskirchen mit zehn Pfund Pfennigen abgelöst habe.

... Richter von Traiskirchen = in AT?

27. Jänner **1332** verkaufte Margret Hambathos ihrem Bruder, einen Chorherren von St. Pölten, einen Weingarten

Percentuálne – v diplomatickom prostredí
 nemčina jednoznačne výraznejšie zastúpenie
 než v kodikologickej a epigrafickej oblasti –
 ale: ako komun. jazyk mests. prostredia
 + magnátov z rak-uhor. pomedzia

Nemecký jazyk v DE kanceláriách

- 1250/70 – Porýnie a J Nem.
- 1270/1290 - Mittel- und Norddeutschland
- 1300/1320 – jazykovo zmiešané teritória (Č, M, Prusko, Livónsko
+ Uhorsko – od 1319

= nemčina v Uhorsku – kultúrny import (nie výsledok autochtónneho vývoja)

- sprostredkovateľom – dolnorakúske kláštory (+ majetkové a osobné prepojenia magnátov)

Písomná kultúra v češ./slov.

Rks.:

R. Krajčovič: Svedectvo dejín o slovenčine (1980)

Uk:

V. Chaloupecký: Strv. listy ze Slovenska (1937)

I. Kniezsa etc.: Sv. české listiny (1952)

V. Chaloupecký: Kniha žilinská (1934)

Fr. Ryšánek: Slovník k ž. knize (1954)

R. Kuchar: Ž. právná kniha. Magd. právo (2009)

Nápisy

Zatiaľ len 2 ks

1) Rukopisy v slovenčine/češtine

12. st. slovakizmy v latinských kódexoch

(Halotti beszéd – 2/2 12. stor.)

14. stor. krátke prípisky

1380 - Maria matko, racz prossyty zato...

1385 - Bartošek (všecko krzestanstwo svecici ma...)

1379 – Dialogi Bohemarum (yakož czlowyěk syege...)

Okolo 1400 celé kódexy z Č/Mor.

2) Nápis v slovenčine/češtine

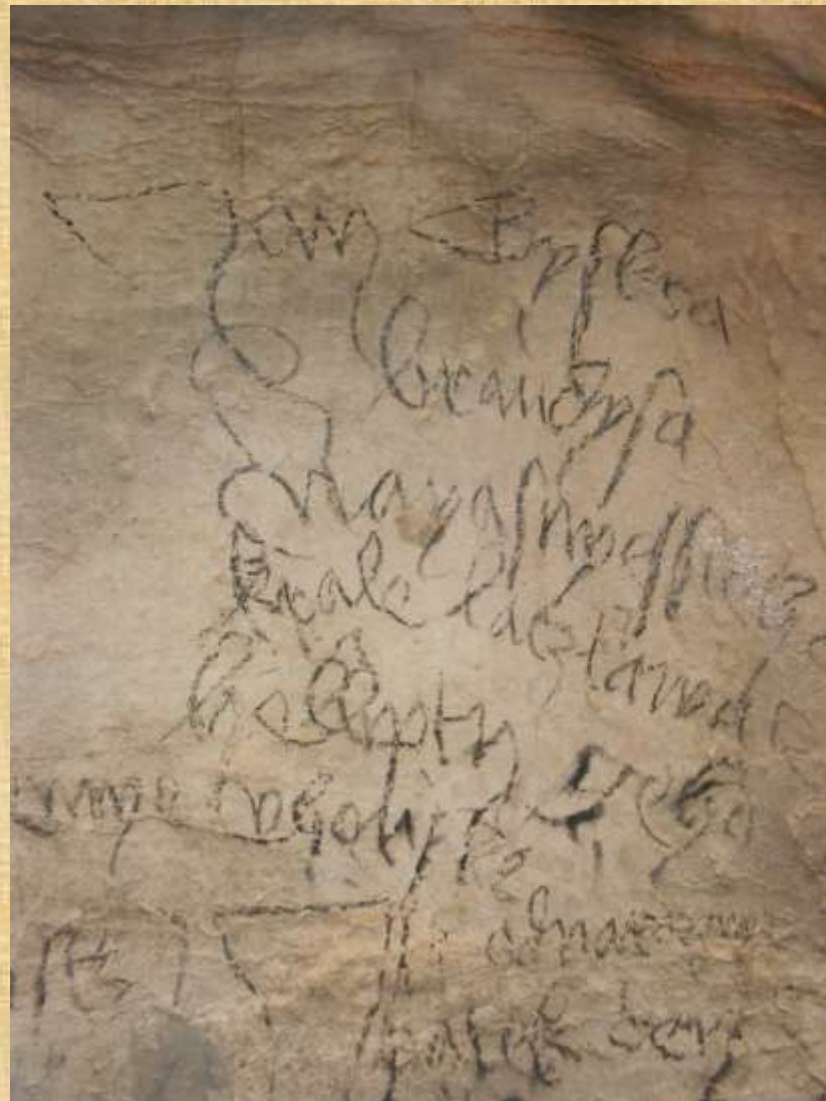
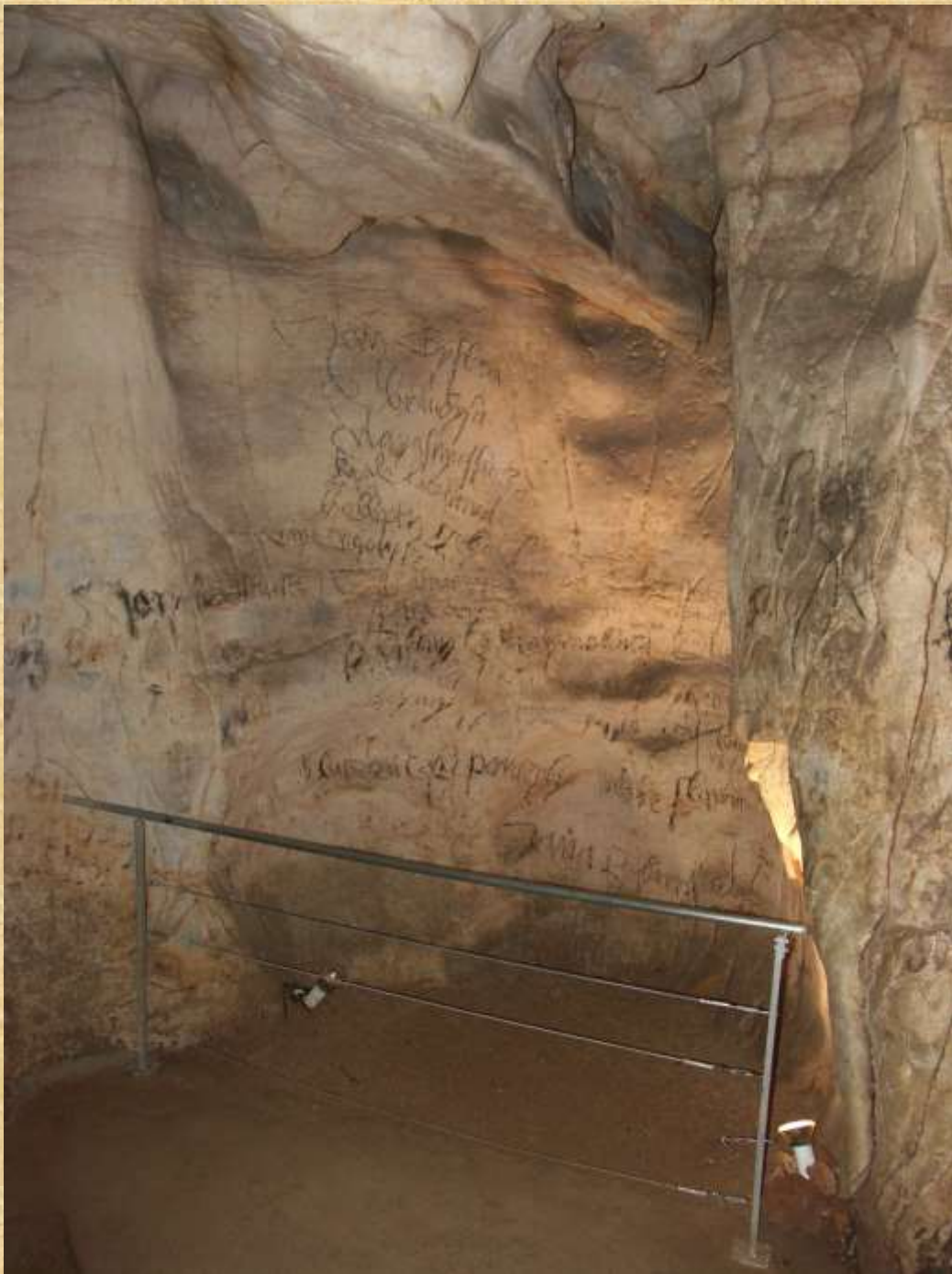

- 1558 (Morava)

Leta . Panie . Tisiceho . Pietisteho .
Padesateho / Osmeho : Prwni .
Strzedu . W . Pustie . Umrzel . Gest
. Urozeny . Pan . Pan . Raffaell /
Podmaniczky . z . Podmanina . a /
Na . Bistrziczy (etc.) Gehož . Dussy .
Pan . buoh . Milostiw . Racž . beyty .
//

To isté v latinčine (kapitálou)

Jasov, 1452

+1 nepublikovaný z
1. pol. 15. stor.

3) Diplom. texty v češtine/slovakiz. češtine/ slovenčine...

Slav(lovak)izmy v latinských listinách

(1075 – *Sitoua/Žitava, Knesecz/Kňažic(e), Kouachi/Kováči, Semlar/Žemlar, in Kestelci/v Kostolci...*

1113 – *Mussenic/Mučeník, Bistric/Bystrica, Cozuran/Kocurany, Costelan/Kostoľany* ...

Listiny a listy

ca. 250 - 1422 ff. (Skalica, Morava, Považie, BA
– Šariš)

č. a pol. kapitáni (Ct.zCt.) – šaštín. MR

Úradné knihy

1451 – Žilinská kniha (1378/80ff.), TT, TN

Listiny s Č. vplyvmi:

- Karlovej UNI? (Ctibor z Ctiboríc)
- Kg. kancelárie? (1394)
- husitská prítomnosť? (1420te roky + bratříci)
- Mestské kontakty (Morava – Považie a JZ SK)
 - Záhorie (Skalica, Korlátka), TT, TN, Bytča, ZA,
(MKnihy 1451 ZA, 1476 TN, 1485 Rajec, 1500 N.Ľupča)
 - Šariš (BJ)
- do Kg. Kanc. – za Mateja Korvína + Jagellovcov

1) Rukopisy v maďarčine

13. st. Maď. v latinských kódexoch

(+12. st. Halotti besz.)

14. stor. Krátke prípisky

3/3. 13. st. Leuvenský kx.

1/3. 14. st. – 4 riadkový prísok v kx. z Alba Julie

1379 – Dialogi Bohemarum (yakož czlowyek syege...)

Od ca. 1450 – do konca strv. ca. 30 kódexov

2) Maďarčina v diplomat. textoch

- 7hr. a východné Maďarsko (Cluj, Miskolcz)
 - Prelom 15. a 16. stor.

Územie dnešného SK = zatiaľ bez jediného dokladu v období stredoveku

Jiddiř/Hebrejčina

I. 6.

Ich gnuß dich Chassim di Juden brüd. Beschleime sum von Sili unser laid wir ein
wird all und erden. Gehehen und ein eput mit diesem buß. Day wir hing dem erbid man
Jacoben Richter ze preßung. hing sind rurein. noch hing inen erben. Chaim ausspach
nach wurdung nicht haben noch gewinnen sollen für diesen heiligen tag. ewiglich. in
diesem weg von noch nymman mit von unser wegen. es sei von buß oder von seligwe-
gen. od von wechlerlay fact day sei. wir sich day alle. ung auf heiligen tag. wangen
hab wand wir. des alle. von in person und nicht blich. genche. und gade worden
sein. mit profime diese buße. offgele. mit des edeln unser gnedigen. hren erap
hman von Sili anhangende. persich. den ich gnuß und ich gnuß Chassim
wlich. darmit gepeten haben. im an schaden. wand wir eigene. Insigel muß
haben. eben an dem presentag. nach Chassim gopirt. den wischen. hundere
far. dar nach in dem ain und sibenzigste far. ד'קכ"ז

nach christ gepire dreyzehnen hundert
sechzigste Jahr

וּשְׁתֵּי עָשָׂר וּשְׁמֹנֶה עָשָׂר

- Moše ben Šabtaj (meno veritel'a)
– AMB, Listiny 278 (1371 | 6)

11.
 Al Christian patreus der Richter dyden von oder pungen ze Tyrn und ich striget sein hausman und alle unser erben von verzeihen und
 am dyne offentlich mit dem brief allen leuten gegenwertigen und chynstigen das wir vuerstaidenleichen gelben sollen. Samlen dem Juden ze
 Chrenstn und seinem swacher hendlin dem Juden von spruchpurch zu der zeit gesessen ze spruchpurch und allen nri erben fünfzech gulden allz rot
 und guot gewagen alt ungerisch gulden und vier phunt phemung und achzich phemung die zu der zeit gibich und gebich ze spruchpurch sint
 der wir si vuerzogenleichen richten und wern sollen von dem hewtigen tag über ein gntzes iar. Toton wir der meiste. So get fürben ze einer
 ighleichen wochen auf einen ighleichen gulden ein phemung und auf ein ighleich phunt zwen phemung zu galsch die gibich und gebich ze spruch-
 purch sint und ob das wer das wir die vorgenanten Juden in dem iar nri gelyc werten so sol uns her ad gen nach dem gesuch als wir den
 Juden geben. Si sollen auch widerin hauptgint und gesuch haben und beschömen von und vuerstaidenleichen und von allem unserm guet nri sey
 erbgint oder vuerwiltgint das wir haben in dem Lande ze Bngern oder wo wir das haben wir sein lombig oder Tabe. Und wanns und die vorge-
 nanten Juden nach dem vorgenanten tag nri guets nicht lenger payten nullent so sollen wir si richten und wern gantz und gar widerin hauptgint
 vorgenanten Christen oder men erben danne mitnant oder nobernt. So sollen wir in der nisten
 sanden gen spruchpurch in ein erbe. Garschaw wo und die vorgenanten Juden oder nri erben
 es nri ligend und lantsch recht ist und nymmer de aufkommen az wern danne. So die vorgenanten
 gantz und gar und das haben wir in verstaten mit unsern Christen leichen trewen an dyder stat
 az get auch gesuch auf das vorgenant guet mitn lant in oder nicht. Und wer uns mant
 sein das vorgeschriben stat in dem brief recht als den vorgenanten Juden fallen. Und darüber
 de und wern gegawen der stoffe verstaten mit meimon der vorgenanten Christen aggen
 Spitzer Insigel zu den zeiten Juden Richter und auch ein Schworn pungen zu spruchpurch den
 an den brief geschangen hat zu einem offen wachinda. und wern gegawen der stoffe in an
 dreiwachen kundart iar darnach in dem wochs und Sybenzigtston iar der nisten freytags

3/
 22. 16
 1376.
 H 47144 110 170
 10318 01001 1110

Uvedená suma (3 zl., 4 lb.), miesto a meno
 dlžníka (z Trnavy)

– AMB, Listiny 348 (1376 I 11)

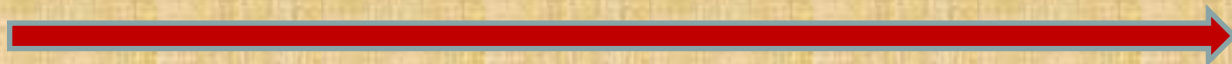
Diplomatické texty v ľudov. jazykoch – bilancia:

1300 1350 1400 1450 1500

DE:

Kg:

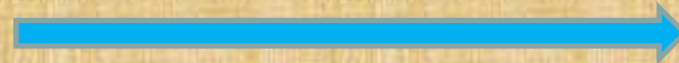

Städte:

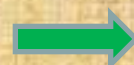

Pressburg:

CZ/SK:

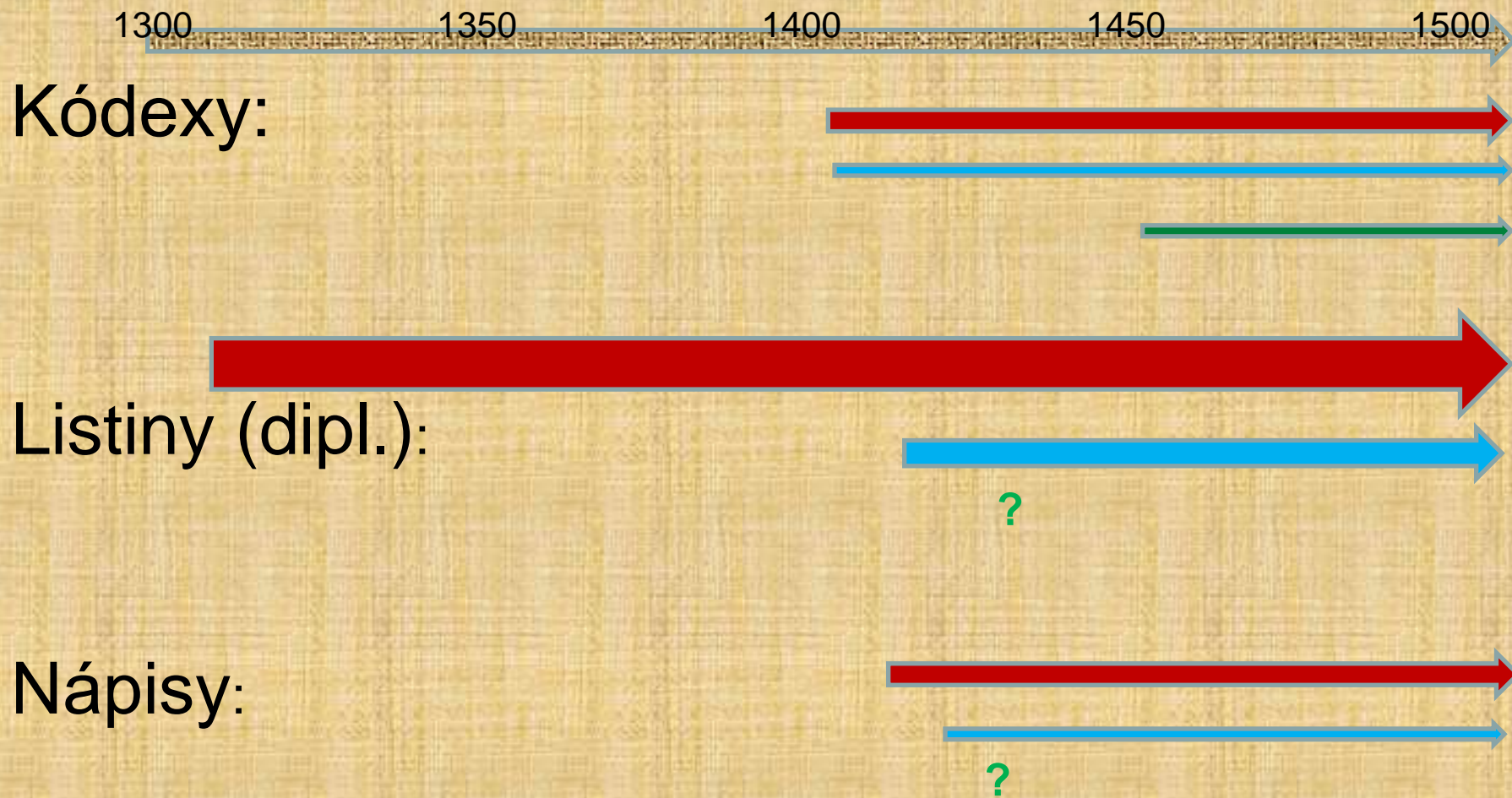
HU:

(jiddiš)

Písomná kultúra SK v stredoveku:

Prosím prezentáciu/obrázky
nezverejňovať bez súhlasu autorov a s
otázkami sa môžete obrátiť na:

Juraj Šedivý

Univerzita Komenského v Bratislave

juraj.sedivy@uniba.sk

Literatúra: v texte na začiatku kapitol +

- **DE rukopisy:** Šedivý, Juraj : Deutsche Handschriften in der Slowakischen Republik. Historische und kodikologische Aspekte. In: Manuscripta germanica : deutschsprachige Handschriften des Mittelalters in Bibliotheken und Archiven Osteuropas. Stuttgart : Hirzel Verl. 2012, s. 167-181.
- **DE diplomatický materiál:** Tenže: Deutschsprachige Beurkundung im Donaugebiet des mittelalterlichen Königreichs Ungarn. In: Urkunden und ihre Erforschung. Wien : Böhlau Verlag 2014, s. 247-265.
- **DE nápisy:** Tenže: Über (Sprach)grenzen hinweg: Deutschsprachige Inschriften des 14. bis 16. Jahrhunderts in der Slowakei. In: Über (Sprach)grenzen hinweg. Konferenz der Deutschen Inschriften in Bonn 2015. Ed. Helga Giersiepen (v tlači).
- **CZ/SK** – v prezentácii (str. 34).
- **HU** (najmä **rks.**): "Látjátok feleim..." - Magyar nyelvemlékek a kezdetektől a 16. század elejéig, ed. Edit madas et al., Budapest 2009.
- **Jiddiš/židovské** fragmenty: Munumenta Hungariae Judaica (<https://www.google.sk/search?tbm=bks&hl=sk&q=Munumenta+Hungariae+Judaica+>)